

Oponentský posudek disertační práce

Vypracovala: prim. MUDr. Bc. Aleš Grambal, Ph.D.

Klinika Psychiatrie FN Olomouc a LF Univerzity Palackého v Olomouci

Práce: Testová úzkost v kontextu maturitní zkoušky

Autor: Mgr. Radovan Slavík

Školitel: PhDr. Lidmila Valentová, CSc.

Pedagogická Fakulta Univerzity Karlovy v Praze

Aktuálnost zvoleného tématu

Úzkost je normální emoce. V posledních letech ale roste počet lidí, kteří se nejen v ČR léčí pro úzkostné poruchy. Hranici mezi normou a patologií určuje její intenzita a dopad na fungování jedince. Vzdělávací systém v ČR doznal v posledních letech řadu změn, opakovaně se diskutuje jeho efektivita, ale diskuze se také zaměřuje na projevy specifické školní úzkosti a jejího ovlivnění. Často diskutovaným tématem je vytvoření objektivního, srovnatelného zakončení nejen středoškolského vzdělání. Lze říci, že úzkost provází jedince v průběhu celého vzdělávání, autor se výzkumně zaměřuje na situaci často spojenou s běžnou školní úzkostí a tou je maturitní zkouška. Předložená práce autora tak propojuje dvě aktuální, významná téma, kterými jsou úzkost a maturitní zkouška.

Splnění zvoleného cíle

Autor práce si klade několik cílů, které však svým rozsahem a komplexností překračují možnosti této práce. Vytvoření nového, tzv. kognitivně-transakčního modelu testové úzkosti a jeho ověření vychází ze snahy o průnik několika uznávaných modelů stresu. Práce se orientuje na faktory testové úzkosti

při maturitní zkoušce a hledání vztahů mezi těmito faktory, s cílem vytvoření nového, redukováného modelu testové úzkosti a ověření jeho funkčnosti. Naplnění cílů práce lze považovat za parciální, nicméně s ohledem na rozsah problematiky za zcela dostatečné.

Metody disertace

Předložená práce je logicky rozvržena do několika částí, které na sebe navazují. V teoretické části autor rozsáhle popisuje východiska pro svůj výzkum, je potřeba ocenit jeho schopnost takto široké téma uchopit a srozumitelně prezentovat, stejně jako rozsah užitých zdrojů a práce s nimi. Dále se autor diskutuje a vymezuje základní pojmy, jakými jsou školní úspěšnost, maturitní zkouška, úzkost, testová úzkost. Jsou vysvětleny výchozí modely popisující úzkost, je také rozlišována facilitující a oslabující úzkost. Dále autor přistupuje k vytvoření a popisu svého vlastního, integrativního modelu testové úzkosti, který nazývá kognitivně-transakčním. V další části přistupuje k popisu a operacionalizaci jeho komponent, vytvoření testovaných hypotéz, zpracování a analýze dat, interpretaci, závěrům a diskuzi.

Patně ve snaze o jednoznačnější vymezení výzkumu a v očekávání robustnějších dat, se autor zaměřil na situaci maturitní zkoušky, která je s úzkostí a strachem spojena u většiny žáků. Z psychiatrického / psychotherapeutického hlediska (KBT pohled) se jedná o běžnou reakci na očekávání takovéto nestandardní zátěže, jedinec prožívá anticipační úzkost a svými zvládacími strategiemi se s ní vyrovnává. Naopak, pokud se jedinec nějakým způsobem této zkoušce ať vědomě, či nevědomě vyhne, nebo rozvine patologické zabezpečovací chování (např. se užije léky proti úzkosti, alkohol...) apod., může se jednat o úzkost patologickou. Více prostoru by si proto zasloužilo vysvětlení, jakým způsobem byl vybírán vzorek studentů, proč byli vyloučeni ti, kteří se s úzkostmi léčili a proč se nepracovalo s daty těch, kteří na zkoušku nedošli. V textu není dostatečně objasněno, proč si autor pro svůj nově vytvořený kognitivně-transakční model vybral jmenované modely, ale nezahrnul např. kognitivní model Šalkovskise, který obecným způsobem popisuje úzkost a bezmoc a mohl by být přínosný pro autorovu práci. Méně srozumitelná je operacionalizace, způsob jakým byly

vybrány zkoumané komponent modelu, použité testové baterie a jak došlo k jejich modifikaci pro autorovu práci.

Celkově je ale potřeba ocenit autorovo inovativní zpracování takto rozsáhlého a obtížně ohraničitelného tématu, sofistikované statistické zpracování získaných dat, které poukazuje na autorovu orientaci v dané problematice. Výsledky práce jsou srozumitelně řazeny, popsány a diskutovány. V závěru autor kreativním způsobem diskutuje možné souvislosti přesahující rámec této práce, je si vědom omezení práce plynoucí z užitých metod výzkumu.

Výsledky disertace a nové poznatky

Práce přinesla řadu nových zjištění, zejména na úrovni pozitivních a negativních korelací mezi jednotlivými komponentami úzkosti, které jsou popsány ve 12. kapitole. Tyto vztahy by si zasloužily další výzkum, který by pomohl odhalit hlubší souvislosti mezi těmito korelacemi.

Význam pro společenskou praxi nebo pro další rozvoj vědy

Autor se komplexně zabývá problematikou testové, resp. maturitní úzkosti. S ohledem na aktuální, často neuspokojivé výsledky státních maturitních zkoušek, by tak navazující výzkum mohl např. pomoci rozlišit, jak významně se na neúspěchu žáků podílí situační / zkoušková úzkost. Výše uvedené připomínky mají sloužit jako podnět k dalším navazujícím výzkumům, práce jako celek poskytuje řadu zajímavých zjištění, věnuje se velmi důležitému aspektu, který může zásadním způsobem ovlivnit výsledek zkoušky a u některých jedinců i směřování / úspěch v celém dalším životě. Do širší diskuze se pak nabízí otázka, jestli je možné a současně žádoucí faktory zvyšující zkouškovou úzkost systémově modifikovat, zohledňovat, případně žáky na tyto situace specifitěji připravovat.

Splnění podmínek kladených na tato řízení

Disertační práce svým rozsahem a po formální stránce odpovídá požadavkům na disertační práci, má 122 stran, včetně seznamu zkratk a bibliografie stran 141. Způsob vyjadřování odpovídá požadované odborné úrovni.

Otázky k obhajobě :

- Proč autor nepracoval také s modelem autora Šalkovskise.
- Proč autor ze své studie vyřadil studenty, kteří se ke zkoušce přihlásili, ale neabsolvovali ji, jakým způsobem to mohlo ovlivnit výsledky práce?
- Molo by být užitečné se v navazujícím výzkumu zaměřit na žáky neúspěšné, nebo ty, kteří se k maturitní zkoušce nedostaví?
- Bylo by vhodné / možné v navazujícím výzkumu objektivizovat / srovnat výkon u maturity s výkonem běžným / dosavadním / nematuritním, např. pomocí dotazníku pro zkoušející ?

Závěr:

Disertační práci Mgr. Radovana Slavíka svým rozsahem, zaměřením a úrovní zpracování zcela odpovídá požadavkům kladeným na disertační práci Pedagogické fakulty UK. Práci doporučuji k obhajobě.

V Olomouci 01. 09. 2020

prim. MUDr. Bc. Aleš Grambal, Ph.D.

